

4.3.2019

POL-2018-49982

Voimassaoloaika

1.4.2019 - 31.12.2023

Säädöspäätös

Laki poliisin hallinnosta (110/1992) 4§

Muuttaa/Kumoaa

2020/2013/3177

Kohderyhmät

Poliisi

Poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminta

1. Yleistä

Neuvoteltuaan Suomen Punaisen Ristin (SPR), Suomen Meripelastusseura ry:n ja Suomen Lentopelastusseura ry:n kanssa, Poliisihallitus antaa seuraavan ohjeen poliisin ja Vapaaehtoisjärjestöjen (jäljempänä Vapepa) yhteistoiminnasta. Vapaaehtoisjärjestöjen käyttäminen poliisin apuna perustuu poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteenliittymän väliseen sopimukseen, jossa Vapepa tarjoaa poliisille sopivan, koulutetun ja toimintakykyisen resurssin.

Ohjeen tavoitteena ja tarkoituksena on yhdenmukaistaa ja selkeyttää poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen välistä yhteistoimintaa. Ohje sisältää selvittäviä toimintaohjeita yhteistyön osapuolille, niin poliisille kuin vapaaehtoisjärjestöille ja niiden jäsenille. Tätä ohjetta voidaan soveltuvin osin noudattaa myös Vapepa -järjestöön kuulumattomien vapaaehtoisjärjestöjen kanssa tehtävässä yhteistoiminnassa.

Suomen Punainen Risti voi laissa säädettyjen tehtäviensä toteuttamiseksi ja asetuksessa (Tasavallan presidentin asetus Suomen Punaisesta Rististä 811/2005) tarkemmin säädettyinä toimintamuotona yhteistyössä viranomaisten kanssa harjoittaa ja kehittää vapaaehtoista pelastustoimintaa. Käytännön toiminnasta vastaavat Vapaaehtoisen pelastuspalvelun keskus-toimikunta, maakunta- ja paikallistoimikunnat, Suomen Meripelastusseuran paikalliset tai alueelliset meri- ja järvipelastusyhdistykset sekä Suomen Lentopelastusseuran jäsenyhdistykset. Suomen Punaisen Ristin piirien valmiuspäälliköt koordinoivat Vapepan toimintaa maakunta- ja paikallistoimikunnissa. Valtakunnallinen Vapepa -koordinaatio on SPR:n keskustoimistossa Vapepa -koordinaattorilla.

Edellä mainittuihin organisaatioihin kuuluvat järjestöt ja niiden kouluttamat jäsenet ovat sitoutuneet avustamaan viranomaisia pelastuspalvelu- ja vastaavissa tehtävissä ilman hyödyntävoittelua.

Vapaaehtoisjärjestöjen käyttö poliisin apuna perustuu poliisilain (872/2011) 9 luvun 4 pykälään, jossa poliisille säädetään mahdollisuus käyttää apunaan vapaaehtoisjärjestöjä ja vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) 3 luvussa tarkoitettua Maanpuolustuskoulutusyhdistystä ja myös sanotussa laissa tarkoitettuun palvelukseen osallistuvia henkilöitä etsintätehtävissä ja muissa sellaisissa avustustehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Poliisilain 9 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan päätöksen vapaaehtoisjärjestön käyttämisestä etsintätehtävässä tekee etsintää johtava poliisimies ja muussa avustustehtävässä päällystön kuuluva poliisimies.

Poliisilain 9 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ns. yleinen avustamisvelvollisuus perustuu päällystön kuuluvan poliisimiehen määräykseen, joka kohdistuu joko paikallisen poliisiyksikön alueella olevaan henkilöön, jollei osallistuminen ole henkilön ikä, terveydentila tai henkilökohtaiset olosuhteet huomioon ottaen tai muusta erityisestä syystä kohtuutonta.

2. Vapaaehtoisjärjestöille soveltuvat tehtävät

Vapaaehtoisjärjestöjä voidaan käyttää poliisilaissa tarkoitetuissa etsintä- ja pelastustehtävissä, poliisin suorittamaa esitutkintaa ja poliisitutkintaa tukevissa tehtävissä, poliisin henkilöstön huoltotehtävissä, poliisin henkilöstön ja materiaalin kuljettamiseen vapaaehtoisjärjestön vesi- ja ilmakuljetuskalustoa käyttäen sekä poliisin toimialaan kuuluvien tehtävien yhteydessä syntyvissä avustamistehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä. Tällaisia tehtäviä voivat olla esimerkiksi evakuoituista huolehtiminen tai vapaaehtoisjärjestön käyttäminen poliisin eristämän alueen vartiointissa. Viimeksi mainitussa on otettava huomioon tehtävä kokonaisuudessaan ja eristettävän alueen laajuus. Vapaaehtoisjärjestöön kuuluva henkilö ei saa tehtävää suorittaessaan joutua ennakoitavissa olevalle vaaralle alttiiksi.

Jos etsintätehtävillä käytetään pelastuskoiria, tulee niillä olla suoritettuina erikseen ohjeistettu pelastuskoirakon käyttöönottotarkastus viranomaiskäyttöön.

2.1. Henkilöetsintä

Henkilöetsintätehtävät jaetaan kahteen luokkaan:

Hätäetsintä, jolloin etsittävän odotetaan olevan elossa ja avun tarpeessa välittömästi katoamisen jälkeen. Hätäetsintätilanteissa on kyse ihmishengen pelastamisesta. Tehtävä on priorisoitava korkealle ja siinä on käytettävä kaikkia tarkoituksenmukaisia keinoja henkilön löytämiseksi mahdollisimman pian. Hätäetsintätilanteissa poliisi antaa vapaaehtoisjärjestölle mahdollisimman pian ennakoilmoituksen, jolla nopeutetaan vapaaehtoisjärjestön johdon toimintaa. Ennakoilmoituksessa on annettava etsittävästä tiedossa olevat tunnistusmerkit eli nimi ja tuntomerkit. Varsinainen etsintä aloitetaan välittömästi, mikäli etsittävää ei alkutoimenpiteiden (lähietsintä, omaistiedustelut, sairaalatiedustelut jne.) jälkeen ole löydetty.

Hätäetsintää jatketaan yhtäjaksoisesti niin kauan, kuin etsittävän voidaan olosuhteet huomioon ottaen odottaa olevan vielä elossa ja avun tarpeessa. Hätäetsintää ei tule lopettaa edes yön ajaksi ilman muuta erityistä syytä. Yöllä tai vaativissa olosuhteissa vapaaehtoisjärjestön tulee käyttää etsintään vain kokeneita ja vaativiin olosuhteisiin sopivia etsijöitä.

Tutkinnallinen etsintä, jolloin suoritettava etsintä tukee poliisin muuta tutkintaa tai esitutkintaa kadonneeksi ilmoitetun taikka etsittävän henkilön tai tämän omaisuuden löytämiseksi. Tällöin etsintä saatetaan suorittaa pitkäläkin viiveellä.

3. Toimivalta, johtosuhteet ja vastuusuhteet

Poliisi vastaa etsintätehtävän tai muun avustustehtävän operatiivisesta johtamisesta ja luo tarvittavan tilanneorganisaation. Vapaaehtoisjärjestö osallistuu tehtävään oman organisaationsa johtosuhteiden mukaisesti osana poliisin tilanneorganisaatiota niiden toimintaohjeiden puitteissa, jotka toimintaa johtavan poliisimiehen kanssa on sovittu. Vapaaehtoisorganisaatiota johtava henkilö huolehtii siitä, että toimintaan osallistuvat henkilöt suoriutuvat tehtävästä ja että heidän käytettävissään olevat välineet ovat kunnossa.

Poliisia avustavalla henkilöllä on poliisilain 9 luvun 5 §:n perusteella oikeus yksittäistapauksessa poliisimiehen ohjeiden mukaisesti käyttää sellaisia poliisimiehelle kuuluvia valtuuksia, joihin poliisimies hänet toimivaltansa rajoissa valtuuttaa. Jos erittäin tärkeän ja kiireellisen poliisin virkatehtävän suorittamisessa on välttämätöntä turvautua sivullisen voimakeinoapuun, on poliisia avustavalla henkilöllä oikeus poliisimiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin poliisimies hänet poliisilain 2 luvun 17 §:n perusteella toimivaltansa nojalla valtuuttaa. Toimenpiteen ja voimakeinojen käyttämisen laillisuudesta vastaa valtuutuksen antava poliisimies.

Vapaaehtoisjärjestöön kuuluva voi poliisimiehen pyynnöstä tai tämän suostumuksella avustaa poliisia tälle kuuluvassa virkatehtävässä, joka sisältää julkisen vallan käyttämistä. Tällainen tehtävä on annettava jokaiselle tarkoin rajattuna henkilökohtaisena tehtävänä.

4. Ennakkoilmoitukset ja hälyttäminen

Kun poliisi on saanut tiedon etsintä- tai muusta avustustehtävästä, jossa se päättää käyttää vapaaehtoisjärjestön apua tehtävän suorittamiseksi, tekee poliisi ennakkoilmoituksen ja hälytyksen vapaaehtoisorganisaatiolle. Poliisi voi asiassa tukeutua hätäkeskuksen, meripelastuksen johtokeskuksen, Vapen:n maakunnallisen hälytyspäivystäjän ja/tai Suomen Lentopelastusseuran valmiuspäivystäjän apuun. Tehokkaan ja nopean etsinnän käynnistämiseksi poliisi antaa vapaaehtoisjärjestölle ennakkoilmoituksen etsintään varautumiseksi. Ennakkoilmoituksen tai hälytyksen yhteydessä poliisin on yhteistyössä vapaaehtoisorganisaation johdon kanssa arvioitava etsinnän kiireellisyys, toiminta-alue ja sen laajuus, tarkoituksenmukaisin etsintätapa sekä muut käytettävissä olevat voimavarat ja keinot. Merellä ja sisävesillä

olennaisimpia tietoja ovat, minkälaiseen tehtävään venettä tarvitaan, montako venettä tehtävään tarvitaan ja millä vesialueella tehtävä on.

Ennakoilmoitukset ja hälytykset vapaaehtoisorganisaatiolle tehdään seuraavasti:

Etsinnät tai avustustehtävät maalla, sekä sukeltajien käyttö: Ennakoilmoitus tai hälytys tehdään Vapepa:n maakunnalliselle hälytyspäivystäjälle.

Poliisijohtoiset etsinnät tai avustustehtävät merellä: Ennakoilmoitus tai hälytys tehdään meripelastuksen johtokeskukselle tai Vapepa:n maakunnalliselle hälytyspäivystäjälle. Meripelastuksen johtokeskuksella on tiedot merialueella käytettävissä olevista vapaaehtoisen meripelastuspalvelun (Suomen Meripelastusseura ry) yksiköistä.

Etsinnät tai avustustehtävät sisävesillä: Ennakoilmoitus tai hälytys tehdään hätäkeskukselle tai Vapepa:n maakunnalliselle hälytyspäivystäjälle. Sisävesien vapaaehtoisen pelastuspalvelun (järvipelastusseurat) veneyksiköt ovat pelastustoimen sopimusyksiköitä ja niistä tiedot ovat hätäkeskuksilla.

Ilma-alusten käyttö etsinnöissä: Vapaaehtoisjärjestön koordinoiman ilma-aluksen (kiinteäsiipiset lentokoneet, miehittämättömät ilma-alukset ja moottoroidut liitimet) ennakoilmoitus tai hälytys etsintään maa-alueilla, rannikkoalueilla ja sisävesillä tehdään Suomen Lentopelastusseuran valmiuspäivystäjälle numeroon 020 728 9500.

Sisäministeriön Ilma-alusohjeen (Ilma-alusten käyttö pelastustoimen tehtävissä, ISSN 1236-2840, 1.4.2009) mukaan etsinnässä käytetään ensisijaisesti valtion ilma-aluksia. Vapaaehtoisjärjestön (Suomen Lentopelastusseura ry) koordinoima ilma-alus rinnastetaan valtion ilma-alukseen sen toimiessa poliisiviranomaisen antamassa tehtävässä (IlmailuL 864/2014, 2§).

5. Vapaaehtoisjärjestöön kuuluvan henkilön oikeussuojasta huolehtiminen

Poliisilain 9 luvun 5 §:n perusteella avustavalle henkilölle on mahdollista osoittaa tehtäväksi joitain yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä toimenpiteitä.

Jos vapaaehtoisia käytetään sellaisissa poliisille kuuluvissa tehtävissä, joissa vapaaehtoisjärjestöön kuuluva saattaa joutua käyttämään julkista valtaa, kuten poliisin eristämisen alueen valvonnassa, toimintaa johtavan poliisimiehen on selostettava tehtävä ja sen tarkoitus. Lisäksi poliisin on selostettava miten tehtävä on suoritettava ja kuinka sivullisten pääsy alueelle estetään. Tällöin on erityisesti korostettava, että tehtävä on henkilökohtainen ja että henkilön on ilmoitettava suorittavansa tehtävää poliisin pyynnöstä.

Poliisin on myös merkittävä eristysnauhalla tai muulla tavoin alueen kulkuväylät suljetuksi alueeksi ja tarvittaessa annettava eristystä valvovan käyt-

töön poliisin pysäytysmerkki (ajoneuvolla ajo kielletty). Suorittaessaan edellä mainittua tehtävää, henkilö saa rikoslain 16 luvun 1 ja 3 §:ssä säädetyn rikosoikeudellisen suojan.

6. Yhteistoiminnan varmistaminen

6.1. Hälytysryhmistä tiedottaminen

Poliisilaitoksissa tulee olla nimetty, poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta vastaava poliisimies, jolle vapaaehtoisjärjestöjen koordinaatiotyötä tekevät alueelliset vastuuhenkilöt ilmoittavat vuosittain alueella toimivan vapaaehtoisjärjestön hälytysvalmiuden ja hälytystiedot. Samalla he ilmoittavat myös lukumäärätiedot käytettävissä olevista henkilöistä ja käytettävästä kalustosta.

Tiedot pitää sisällyttää poliisiyksikön suunnitelmaan kadonneen henkilön etsinnästä. Poliisilaitokset jakavat tiedot hätäkeskuksille sekä poliisin johto- ja tilannekeskuksille. Vapepan toimikunnat huolehtivat alueellaan olevien hälytysryhmien tarpeellisesta koulutuksesta ja hälytysvalmiuden ylläpidosta.

6.2. Yhteiskoulutus ja harjoitukset

Poliisilaitos huolehtii poliisin ja Vapepan tarpeellisista yhteisistä koulutus- ja harjoitustilaisuuksista. Yhteisiä koulutustilaisuuksia koskeva koulutussuunnitelma tulee laatia poliisin ja vapaaehtoisorganisaation yhteistyönä. Poliisilaitos voi myös järjestää Vapepalle suunnattua koulutusta. Vapepan koulutukseen poliisi osallistuu mahdollisuuksien mukaan. Teoriakoulutuksen lisäksi Vapepa järjestää tarvittaessa harjoituksia, joihin poliisi osallistuu. Harjoituksia voidaan myös suorittaa usean viranomaisen ja Vapepan yhteisharjoituksena. Harjoituksista on järjestettävä palautetilaisuus, jossa arvioidaan harjoituksen kulku ja sen myötä saadut kehittämistarpeet.

Poliisilaitos nimeää edustajansa alueensa Vapepan maakuntatoimikuntiin. Poliisilaitokset voivat sopia yhteisestä edustajasta silloin, kun Vapepa maakuntatoimikunta ulottuu kahden poliisilaitoksen vastuualueelle.

6.3. Palautetilaisuus

Avustamistehtävän tai etsinnän jälkeen poliisi tarvittaessa järjestää palautetilaisuuden (tekninen purku), jossa käydään läpi toiminnassa saadut kokemukset. Mahdollisesti tarvittavan traumaattisten tilanteiden jälkipuinnin järjestää kukin organisaatio itse, ellei sitä tehdä yhteistyössä poliisin kanssa.

7. Korvaukset ja palkkiot

7.1. Yleistä

Vapaaehtoiselle yhdistykselle tai muulle yhteisölle valtio maksaa palkkion ja korvaa aiheutuneet kustannukset samoin periaattein kuin yksityishenkilölle. Palkkion maksamisen ja kustannusten korvausten edellytyksenä on, että poliisi on nimenomaisesti päättänyt käyttää vapaaehtoisjärjestöä apunaan poliisilain 9 luvun 4 §:n tarkoittamalla tavalla (vapaaehtoisjärjestön organisaatioon kuuluvat ovat sopineet järjestönsä kanssa siitä, että he luopuvat henkilökohtaisesta korvauksesta järjestönsä hyväksi ja korvauksen perii tällöin kyseinen järjestö). Korvaus maksetaan Vapepan organisaatiolle. Kertyneitä varoja käytetään koulutukseen, harjoituksiin sekä harjoitustoimintaan liittyvän huollon järjestelyihin ja varusteiden hankkimiseen.

Vapepan suorittamasta etsintä- tai muusta avustustehtävästä maksettavien palkkioiden ja korvausten suuruus on määritelty Poliisihallituksen ja Suomen Punaisen Ristin, Suomen Meripelastusseura ry:n ja Suomen Lentopelastusseura ry:n välisessä sopimuksessa (POL-2015-14615).

Korvausta tai palkkiota ei suoriteta vapaaehtoisorganisaation johtoryhmän hälyttämisestä, valmiushälyttämisestä eikä ennalta sovitusta harjoitushälyttämisestä. Korvauksen ja palkkion maksamisen perustaksi koottu laskelma toimitetaan kuukauden kuluessa tehtävän päättymisestä sille poliisilaitokselle, jonka toimeksiannosta tehtävä on suoritettu. Välittömiin kuluihin liittyvät hallintokustannukset sisällytetään laskelmaan. Toimeksiannon antanut poliisilaitos maksaa hyväksytyn laskelman mukaiset korvaukset omasta kehiksestään vapaaehtoisjärjestölle, joka huolehtii organisaation sisäisestä maksuliikenteestä omien sääntöjensä mukaisesti.

Suomen Lentopelastusseuran koordinoiman ilma-aluksen käyttö korvataan sisäministeriön erillismäärärahasta. Tehtävään osallistuneet yksiköt laskuttavat korvaukset Lentopelastusseuran kautta, joka tarkastaa laskut ja välittää ne ANS Finland Oy:n kautta sisäministeriölle.

7.2. Välittömien kustannusten korvaaminen

Poliisilain 9 luvun 4 pykälissä tarkoitettujen avustustyön aiheuttamat välittömät kustannukset korvataan valtion varoista. Tällaisia kustannuksia ovat tehtävän suorittamisen aikana syntyneet aineelliset vahingot. Välittömiksi kustannuksiksi katsotaan myös oman auton käytöstä matkaan kotoa koontumispaikalle aiheutuvat kustannukset ja ne korvataan valtion matkustussäännön mukaisesti, jos tällaisesta menettelystä on edeltä käsin sovittu etsintää johtavan poliisin kanssa. Samalla periaatteella korvataan etsintään käytetyn moottorikulkuneuvon välittömät kulut. Lisäksi korvataan pitkittyneen etsinnän yhteisesti organisoidun huollon välttämättömät materiaalikustannukset. Vapaaehtoisorganisaation johto kokoaa ja varmentaa toimintaan osallistuneiden henkilöiden matkalaskut yhteen ja toimittaa ne poliisilaitokselle yhdistettynä kohdan 4.1. laskelmaan.

7.3. Ansionmenetykskorvaus

Henkilölle voidaan suorittaa työhön käytetyn ajan mukaista korvausta vain siinä tapauksessa, että päällystöön kuuluva poliisimies on määrännyt henkilön tehtävään tämän työaikana eikä työnantaja maksa henkilölle siltä ajalta palkkaa. Korvauksen hakijan on tällöin osoitettava mistä ajankohdasta lähtien hänen ansionmenetyksensä on alkanut ja milloin hänen työaikansa olisi päättynyt. Laskelman varmentaa vapaaehtoisorganisaation johtaja ja laskun asiatarkastaa henkilön tehtävään määrännyt poliisimies.

7.4. Tapaturman korvaaminen

Vapaaehtoisjärjestön henkilölle poliisin avustustehtävässä sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvausta valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturman korvaamisesta on säädetty, jollei vahingoittunut ole tapaturma- ja ammattitautilain (459/2015) tai muun lain perusteella oikeutettu korvaukseen. Tällaista korvausta koskevan asian käsittelee ensimmäisenä asteena valtiokonttori. Menettely edellyttää, että henkilövahingosta ilmoitetaan välittömästi tehtävän päätyttyä sille poliisilaitokselle, jonka toimeksiannosta tapaturman aiheuttanutta tehtävää on suoritettu.

7.5. Omaisuusvahingon korvaaminen

Poliisilain 9 luvun 4 §:n mukaiseen etsintä-, pelastus- tai avustustyöhön käytetyn esineen, kulkuvälineen tai muun omaisuuden vaurioituminen korvataan valtion varoista siten kuin valtion virantoimituksesta tai työtehtävää aiheutuneiden eräiden vahinkojen korvaamisesta annetussa laissa (794/1980) säädetään. Korvauksen edellytyksenä on, että vahingosta on ilmoitettu välittömästi tehtävän päätyttyä sille poliisilaitokselle, jonka toimeksiannosta tehtävä on suoritettu. Vahingosta on laadittava kirjallinen ilmoitus, jonka varmentaa vapaaehtoisorganisaation johtaja, sekä korvaushakemus. Korvaushakemuksessa ja vahinkoilmoituksessa on selostettava, onko vahingoittuneen tai kadonneen omaisuuden käyttäjä myötävaikuttanut omalla toiminnallaan tai törkeällä huolimattomuudellaan tapahtumaan siten, että korvausta olisi sen vuoksi soviteltava. Korvaushakemus on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa vahingon tapahtumisesta tai siitä, kun omistaja sai tiedon vahingosta. Korvausasian käsittelee ensimmäisenä asteena valtiokonttori. Korvaushakemuksesta on käytävä ilmi, haetaanko korvausta myös muualta kuin valtion varoista.

8. Ohjeen tarkistaminen

Vuosittain järjestettävän koulutussuunnittelun yhteydessä poliisi ja järjestöt arvioivat yhteistoiminnasta annettua ohjetta ja voivat esittää muutos- ja kehittämisehdotuksia Poliisihallitukselle ja Suomen Punaiselle Ristille (Vapen keskustuomikunnalle).

9. Vaitiolovelvollisuus

Poliisin avustamistehtävään osallistuvat vapaaehtoisjärjestöön kuuluvat henkilöt ovat vaitiolovelvollisia poliisilain 7 luvun 1 §:n sekä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 23 §:n perusteella. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa ilmaista tehtävän päättymisen jälkeenkään. Vapaaehtoisjärjestölle etsintä- tai avustamistehtävän yhteydessä kertynyt tapahtuma-aineisto luovutetaan tilannetta johtaneelle poliisimiehelle liitettäväksi poliisi- tai esitutkintamateriaaliin.

Poliisiylijohtaja

Seppo Kolehmainen

Poliistarkastaja

Ari Alanen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 06.03.2019 klo 14:20. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaa-
mosta.

Jakelu

Poliisihallituksen yksiköt
Poliisilaitokset
Poliisiammattikorkeakoulu
Keskusrikospoliisi

Tiedoksi

SM/poliisiosasto
SM/pelastusosasto
Hätäkeskuslaitos
Rajavartiolaitos
Puolustusvoimat
Suomen Punainen Risti
Suomen Lentopelastusseura ry
Suomen Meripelastusseura ry
ANS Finland Oy